

Інше

УДК 81

Ткачик Олена Володимирівна

*доцент філологічних наук, професор,
професор кафедри теорії, практики та перекладу англійської мови
Національний технічний університет України
«Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського»*

Ткачик Елена Владимировна

*доцент филологических наук, профессор,
профессор кафедры теории, практики и перевода английского языка
Национальный технический университет Украины
«Киевский политехнический институт имени Игоря Сикорского»*

Tkachyk Olena

*Associate Professor of Philology, Professor,
Professor of the Department of Theory, Practice and Translation of English
National Technical University of Ukraine
"Igor Sikorsky Kyiv Polytechnic Institute"*

Шумаков Вадим Дмитриевич

*студент
Національного технічного університету України
«Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського»*

Шумаков Вадим Дмитриевич

*студент
Национального технического университета Украины
«Киевский политехнический институт имени Игоря Сикорского»*

Shumakov Vadim

*Student of the
National Technical University of Ukraine
"Igor Sikorsky Kyiv Polytechnic Institute"*

**АКТУАЛІЗАЦІЯ КОНЦЕПТУ « CYBERSECURITY» У СУЧАСНИХ
АНГЛОМОВНИХ ТЕКСТАХ НОРМАТИВНО-ПРАВОВОЇ БАЗИ
МІЖНАРОДНИХ ОРГАНІЗАЦІЙ
АКТУАЛИЗАЦИЯ КОНЦЕПТА « CYBERSECURITY» В
СОВРЕМЕННЫХ АНГЛОЯЗЫЧНЫХ ТЕКСТАХ НОРМАТИВНО-
ПРАВОВОЙ БАЗЫ МЕЖДУНАРОДНЫХ ОРГАНИЗАЦИЙ
ACTUALIZATION OF THE CONCEPT « CYBERSECURITY» IN
MODERN ENGLISH TEXT OF THE REGULATORY FRAMEWORK
INTERNATIONAL ORGANIZATIONS**

Анотація. У статті досліджуються способи актуалізації концепту «CYBERSECURITY» в англomовних нормативно-правових документах міжнародних організацій та їх переклад.

Ключові слова: *концепт, кібербезпека, нормативно-правові документи, репрезентація концептів, перекладацькі трансформації.*

Аннотация. В статье исследуются пути актуализации понятия «КИБЕРБЕЗОПАСНОСТЬ» в англоязычных юридических документах международных организаций и их перевод.

Ключевые слова: *концепция, кибербезопасность, нормативно-правовые документы, представление концепций, переводческие преобразования.*

Summary. The article investigates the ways of the concept "CYBERSECURITY" actualization in the English language legal documents of international organizations and their translation.

Key words: *concept, CYBERSECURITY, normative-legal documents, representation of concepts, translation transformations.*

На межі тисячоліть лексика англійської мови зазнала суттєвих змін, пов'язаних з виникненням нових понять, які потребували відповідної

номінації. Через розширення сфер людської діяльності словниковий склад постійно оновлюється. До загальноновживаних слів додаються нові лексеми. Кінець XX – початок XXI століть ознаменувався динамічним розвитком Інтернет-технологій, який призвів до тенденцій постійного поповнення англійської лексики. Інтернет-технології принесли не лише багато користі та величезний прогрес у суспільство, а й численні небезпеки та загрози, які породили новий вид діяльності – кібернетичну безпеку. Надійна і захищена робота мереж передачі даних, комп'ютерних систем і мобільних пристроїв є найважливішою умовою для функціонування держави і підтримки економічної стабільності суспільства. На безпеку роботи ключових інформаційних систем загального користування впливає багато факторів: кібератаки, порушення, викликані загрозою фізичної розправи, вихід з ладу програмного та апаратного забезпечення, людські помилки. Перераховані явища наочно демонструють, наскільки сучасне суспільство залежить від стабільності роботи інформаційних систем. Нормативно-правове регулювання такого нового для нашого суспільства явища, як кібербезпека, має мати системний характер і втілюватися як на науково-концептуальному рівні, так і на рівні формування політики у цій сфері, а також на рівні механізму правового регулювання через приписи і норми, затверджені у нормативно-правових актах. Сьогодні швидкими темпами розвивається термінотворення й застосування термінів, які використовуються у законодавстві у галузі політики кібербезпеки.

Вибір текстів нормативно-правових документів в якості джерела матеріалу для мовно-стилістичного аналізу обумовлений інтересом сучасної лінгвістики до своєрідної мовної структури нормативно-правового документа, його функціональної специфіки, до особливостей його змісту, цільового призначення, які відбивають специфіку мовної свідомості особистостей, які здійснюють комунікацію в сфері правотворчості. Специфіка ця обумовлена не тільки своєрідністю мовної

особистості комунікантів, а й особливостями самої сфери діяльності, яка має тривалу історію існування, що сформувалася під впливом різних мовних і немовних факторів особливої мови (мова закону), яка багато в чому відрізняється від природно національної української мови.

Актуальність теми пояснюється недостатньою кількістю ґрунтовних праць, які б досліджували особливості передачі концепту "CYBERSECURITY" в англomовному юридичному тексті, що пояснює актуальність обраної теми дослідження.

Проблеми концептології досліджували А. Бірд, Е.В. Будаєв, Ю.А. Веденєєв, А.Л. Голованівський, Дж. Джозеф, В.І. Карасик, Н.В. Сиромятнікова, К. С. Кубрякова, Т.Б. Крючкова, І.Ф. Протченко, О. Фельдман, А.П. Чудінов, Д.В. Шапочкін, Е. І. Шейгал, М. Едельман; перекладознавчими аспектами займались І.С. Алексєєва, В.В. Алімов, Л.С. Бархударов, К. Баснетт, М. Бейкер, В.Н. Комісаров, В.М. Крупнов, Р.К. Міньяр-Белоручев, С.А. Манник, Л.Л. Нелюбін, П. Ньюмарк, Я.І. Рецкер, М. Снелл-Хорнбі, А.В. Федоров, Б. Хатім, А.Д. Швейцер тощо.

Мета роботи полягає в дослідженні способів актуалізації концепту «CYBERSECURITY» в англomовних нормативно-правових документах міжнародних організацій та їх перекладі.

У роботі розглянуто загальні жанрові особливості текстів нормативно-правової бази міжнародних організацій, було визначено, що правовий текст є одним з найбільш затребуваних, актуальних і складних сучасних текстів, головним концептом якого є право, а ключовою складовою - мова права. Правовий текст орієнтований на всі верстви суспільства і об'єднує велику кількість учасників: державу, представлену органами правосуддя, офіційними і правоохоронними органами, а також юридичні та фізичні особи: компанії, громадяни, які виступають у різних якостях. Визначено, що тексти нормативно-правового типу поєднують в собі риси двох функціональних стилів: офіційно-ділового та науково-

технічного, який представлений термінологією різної тематики і способів функціонування.

Мова юридичного тексту фіксує свого роду приклад юридичної повсякденної картини світу, а це безпосередньо характеризує орієнтацію юридичного тексту на реалізацію мети нормування суспільних відносин. Ключовим компонентом юридичної картини світу виступає юридичний концепт. В певній мірі концепт є згорнутою моделлю тексту або його фрагментом, в якому латентно присутні всі можливі потенційні реалізації. Кожен тип інституційного тексту містить в своїй основі базовий концепт, який імпліцитно проявляє себе на рівні макроінтенції мовців (в юридичному тексті – закон, в релігійному – віра, в політичному – влада тощо). У нашому дослідженні правового тексту зосередимо увагу на такому важливому концепті, як “ CYBERSECURITY“. На думку М.М. Безкоровайного та А.Л. Татузова, кібербезпека і пов'язаний з нею кіберпростір, може презентуватися такими ключовими складовими: інформаційні ресурси (information resources), комп'ютерна і мережева архітектура (computer and network architecture), способи взаємодії користувачів інформаційними ресурсами (how users interact with information resources) [3, с. 23].

Визначена семантична специфіка лексики документів Організації Об'єднаних Націй та Міжнародного союзу електрозв'язку. З'ясовано, що Резолюції ООН і МСЕ розглядають як частину дипломатичних текстів. Дипломатична мова має свої семантичні та стилістичні особливості. Дипломатичний текст є одним з видів інституціонального тексту. Загалом, дипломатична мова поєднує в собі риси відразу декількох елементів різних текстів, що передбачає міждисциплінарний характер дослідження.

Резолюції ООН і МСЕ можна розглядати як частину дипломатичних текстів. Дипломатична мова має свої семантичні та стилістичні особливості. Дипломатичний текст є одним з видів інституціонального

тексту. Загалом, дипломатична мова поєднує в собі риси відразу декількох елементів різних текстів, що передбачає міждисциплінарний характер дослідження. Так, дипломатичний текст стикається, наприклад, з політичним текстом, таким чином, дослідженнями даного питання займаються вчені з різних галузей – політологи, дипломати, перекладачі, юристи та інші. Лінгвістами вивчається, в першу чергу, мова дипломатії як соціолінгвістичний феномен, виявлення особливостей і специфічних ознак, а також його відмінності від інших видів тексту.

Документи ООН та МСЄ можна розділити на два види: статутні та декларативні. Вони розрізняються за цільовими настановами і комунікативною спрямованістю. Так, статутні документи спрямовані на країни-члени ООН, а декларативні на світове співтовариство.

Відмінною рисою мови сучасної дипломатії є публічність. Всі тексти резолюцій ООН та МСЄ представлені в широкому доступі на кількох Інтернет-ресурсах, що дозволяє провести детальний аналіз досліджуваних документів. Крім того, резолюції ООН та МСЄ публікуються відразу на всіх офіційних мовах організацій.

Розглянуто особливості текстів резолюційного жанру. Визначено, що особливість нормативно-правового тексту в тому, що сукупності висловлювань, розсіяних в часі спрямовані на певну сферу суспільних відносин – правовідносин. Крім того, йому притаманний певний стиль, характер висловлювань, єдиний словник, що дозволяє формувати нормативно-правові тексти (юридична мова), дескриптивні висловлювання (акти). Будь-який нормативно-правовий текст формується і транслюється в рамках юридичної практики і має певні особливості:

- оповідальна структура нормативно-правового тексту як і будь-якого іншого – предикативна, а оповідальна синтагма тексту нормативно-правового акта має імплікативний вид;

- оповідь нормативно-правового тексту підпорядковується вимогам правдивості, але ні в якому разі не правдоподібності. Так, нормативно-правове встановлення будь-якого нормативно-правового акта несе в собі завдання - введення певних правил поведінки, і при цьому у встановленні імпліцитно закладений критерій власної валідності реальним потребам держави і суспільства.

З'ясовано поняття, структуру і способи репрезентації концептів у сучасній лінгвістиці. Визначено, що у сучасній когнітивній лінгвістиці стрижневим поняттям стає поняття «концепт», яке в якості терміна використовується дослідниками, що займаються проблемами мовного подання когніцій.

У найзагальнішому вигляді концепт, на думку Ю. С. Степанова, можна уявити, як «згусток культури у свідомості людини: те, у вигляді чого культура входить у ментальний світ людини» [6, с. 93].

Наразі можна виокремити різні розуміння терміна «концепт».

Доречно звернути увагу на думку П. В. Чеснокова, який стверджував, що: «Концепт — це одиниця мислення, яка володіє окремим цілісним змістом і реально не розкладається на більш дрібні думки, тобто елементарна сторона внутрішнього шару» [8, с. 13].

Так, М. А. Холодна розкриває поняття «концепт» як «пізнавальну психічну структуру особливості організації якої забезпечують можливість відображення насправді в єдності різноякісних аспектів» [7, с. 201].

Поряд з цим К. С. Кубрякова подає наступне визначення поняття: «концепт — це одиниця ментальних або психічних ресурсів нашої свідомості і тієї інформаційної структури, яка відображає знання і досвід людини; оперативна змістовна одиниця пам'яті, ментального лексикону, концептуальної системи мови і мозку <...>, всієї картин світу, відображеної у людській психіці» [5, с. 4].

Наразі, слід визнати, що саме «концепт» є ключовим поняттям когнітивної лінгвістики.

Визначено особливості функціонування концепту «CYBERSECURITY» у текстах резолюційного жанру. Зазначено, що у сучасному інтерактивному суспільному житті все частіше мають місце такі негативні наслідки інформатизації як кібератаки, кібервійни, кіберексплуатація тощо, які у нормативних документах представлені такими лексикалізованими концептами як: *cyberattack*, *cyberwar*, *cyberespionage*, *cyber-agreement*, *cyber-theft*, *cyberpiracy*, *cyberthief*, *cyberlaw*, *cybercrime*, *cyber-sabotage*, *cyberbullying*, *CYBERSECURITY* тощо. Сьогодні у світі велика увага приділяється закріпленню концепту «CYBERSECURITY» на нормативно-правовому рівні у документах міжнародних організацій.

Серед вебалізаторів концепту «CYBERSECURITY» функціонує багато лексем на позначення суб'єктів кібербезпеки, які відзначаються багатою синонімією. Довший синонімічний ряд охоплює лексичні одиниці для позначення понять «торгівля» і «гроші»: *cybercommerce*, *cybertrade*, *cybershopping*, *ecommerce*, *d-commerce*, *electronic commerce*, *electronic shopping*, *e-shopping*, *Internet shopping*, *t-commerce*, *m-commerce*, *telesales*, *v-commerce* («електронна торгівля»); *beenz*, *cybercash*, *cybercurrency*, *cybermoney*, *e-cash*, *digital cash*, *egold*, *idollars*, *e-money*, *online bucks*, *flooz*, *virtual money* («віртуальні гроші» для розрахунків через Інтернет»).

Зокрема, Committee on National Security Systems наводить наступне визначення: «*Intellectual property – creations of the mind such as musical, literary, and artistic works; inventions; and symbols, names, images, and designs used in commerce, including copyrights, trademarks, patents, and related rights. Under intellectual property law, the holder of one of these abstract “properties” has certain exclusive rights to the creative work, commercial symbol, or invention by which it is covered*» [12].

Наведені приклади свідчать, що динамічний розвиток інформаційних технологій активізує феномен «поліномінації», тобто коли одне поняття, одна річ набувають низку номінацій.

Визначений із словників обсяг імені концепту « CYBERSECURITY» такий: a property of cyberspace that is an ability to resist intentional and/or unintentional threats and respond and recover. В англійській мові загальна семантика наведених одиниць, що об'єктивують досліджуваний концепт в англійській мові, виявляє три загальні типові значення, згідно з аналізом словників: 1) safety, freedom from attack, harm, or damage, a state in which or a place where you are safe and not in danger or at risk (безпека, відсутність загрози нападу, шкоди, стан або місце, в якому немає загрози, небезпеки, або ризику); 2) protection of a person, building, organization or country against threats (захист людини, будівлі, організації або країни від різних видів загроз); 3) things done to keep people, places, or things safe (заходи для забезпечення безпеки людей, місць, речей) [2].

Таким чином, словникові дані формують ядро концепту «CYBERSECURITY» (кібербезпека) на ключовому параметрі концепту threat (загроза), опиняється в положенні дихотомії cyber threat presence - cyber threat absence («наявність кіберзагрози - відсутність кіберзагрози»), що тягне за собою неминучий розподіл розглянутої концепти на два взаємоспрямовані напрямки, що реалізуються шляхом взаємодії: threat presence (виникнення загрози) і cyber threat absence (відсутність загрози) як одночасно впливаючі на ментальне явище, що лежить в основі даного концепту. Структурно дана дихотомія організовується більш дрібно, об'єднуючи різні аспекти і способи забезпечення її провідних значень. Серед таких виявляються номінації безпосередньо дій, маркованих ситуації виникнення загрози інформаційній безпеці або її відсутності, комплекс заходів, який обслуговує зазначені дії, а також джерела забезпечення ситуативного прецеденту в основі кожного з контекстів.

З'ясовані концептуальні зв'язки «CYBERSECURITY». Внаслідок різноманітності когнітивних установок, залучених у формування ментального образу концепту *safety / security* (безпека), можна стверджувати, що останній є компонентом структури концепту *safety / security* (безпека). В англійській мові загальна семантика наведених одиниць, що об'єктивують досліджуваний концепт в англійській мові, виявляє три загальних типових значення, згідно з аналізом словників [10; 11]:

- *safety, freedom from attack, harm, or damage, a state in which or a place where you are safe and not in danger or at risk* (безпека, відсутність загрози нападу, шкоди, стан або місце, в якому немає загрози, небезпеки, або ризику);
- *protection of a person, building, organization or country against threats* (захист людини, будівлі, організації або країни від різних видів загроз);
- *things done to keep people, places, or things safe* [9] (заходи щодо безпеки людей, місць, речей).

опиняється в положенні дихотомії *threat presence - threat absence* («наявність загрози - відсутність загрози»), що тягне за собою неминучий розподіл розглянутої концепти на два взаємоспрямованих напрямки, що реалізуються шляхом взаємодії: THREAT PRESENCE (ВИНИКНЕННЯ ЗАГРОЗИ) і THREAT ABSENCE (ВІДСУТНІСТЬ ЗАГРОЗИ) які одночасно впливають на ментальне явище, що лежить в основі даного концепту. Структурно дана дихотомія організовується більш дрібно, об'єднуючи різні аспекти і способи забезпечення її провідних значень. Серед таких виявляються

- номінації безпосередньо дій, що маркують ситуації виникнення загрози або її відсутності,
- комплекс заходів, який обслуговує зазначені дії,

- джерела забезпечення ситуативного прецеденту в основі кожного з контекстів.

Визначено особливості лексичної сполучуваності. Зазначено, що інтернаціоналізація концепту кібербезпеки зумовлена, в першу чергу, глобальним характером явища, переважанням англомовної термінології через дію екстралінгвістичних чинників (глобалізаційні процеси, пріоритетність окремих держав в галузі наукових досліджень, наявність досвіду у сфері державного управління певними явищами, широке поширення як світової мови тощо). Зазначене пояснює причину вжитку різних семантичних груп номінацій концепту «CYBERSECURITY» у сфері інформаційної безпеки, починаючи із самого елемента «кібер», який став дуже продуктивним у словотворенні.

Природа ретермінізації мовних одиниць сфери, що досліджуються, також є очевидною. Техногенний характер кібербезпеки призводить до виникнення соціальних явищ, а це, у свою чергу, зумовлює необхідність вироблення урядами країн політики та її закріплення у нормативно-правових актах. Відповідно до стилістичних норм вжиття термінології обмежується науковим стилем та його підстилями. Проте застосування юридичної термінології поза текстами наукових досліджень, а саме – в мові нормативно-правових документів – дещо розмиває саме наукові властивості терміну, надає йому нових якостей і функцій, тобто має місце детермінологізація. Має місце процес репрезентації термінології у нормативно-правових текстах. Терміни проходять шлях від складової концепти як методологічної основи явища кіберзагрози до наукового втілення ідеї про кібербезпеку, а потім – і виходу за межі науки з перетинанням у сферу правотворчості. Через легалізацію (законодавче закріплення терміну) він отримує принципово інший статус, фактично стає складовою норм права, частиною механізму правового регулювання у сфері протидії кіберзагрозам.

Сьогодні в умовах динамічного розвитку інформаційних технологій та комп'ютеризації усіх сфер життєдіяльності людини актуалізується дослідження концепту « CYBERSECURITY», який належить до числа найважливіших орієнтирів безпеки поведінки, є одним з провідних концептів у сфері інформатизації суспільства. Реалії сьогодення вимагають належного закріплення концепту "CYBERSECURITY" на нормативно-правовому рівні.

Література

1. Алимов В. В. Теория перевода. Перевод в сфере профессиональной коммуникации: учебное пособие. Москва, 2004. 306 с.
2. Бакулина С. С. концепта права как фактор гуманизации культуры: автореф. ... дисс. канд. Культурологии. СПб. 2012. 23 с.
3. Безкорвайный М. М., Тулузов А.Л. Кибербезопасность – подходы к определению понятия // Вопросы кибербезопасности. 2014. № 1(2). С. 22-27.
4. Электронный толковый словарь английского языка: URL: <http://engood.com>
5. Кубрякова Е. С. О современном понимании термина «концепт» в лингвистике и культурологии // Реальность, язык и сознание: межвузовский сб. науч. тр. Вып.2. Тамбов: Издательство ТГУ им. Г. Р. Державина, 2002. С. 3-12.
6. Степанов Ю. А. Концепции. Тонкая пленка цивилизации: монография. Москва.: Изд-во ЛКИ, 2007. 248 с.
7. Холодная М. А. Психология концептуального мышления: от концептуальных структур к концептуальным способностям: монография. Москва: Издательство "Институт психологии РАН", 2012. 288 с.

8. Чесноков И. И. Эмоциональная концепция как объект культурной лингвистики // Наследие академика В. И. Борковского и проблемы современного языкознания: статьи, исследования, материалы. Волгоград: Издательство Волга, 2006. 236 с.
9. English-Russian Comprehensive Law Dictionary / под ред. А. С. Мамуляна. Москва, 2003. 688 с.
10. Longman Dictionary of English Language and Culture. England, 2005. 688 p.
11. Catford J. A Linguistic Theory of Translation: an essay on Applied Linguistics. London: Oxford University Press, 1995. 103 p.
12. Cyber Security Research and Development Act Pub. L. Nov. 27, 2002. PP. 107-305.